

5. The Rationalists

Is all of our knowledge based on the evidence of the senses, or is some of it justified by other means? This epistemological question about the foundations of knowledge is what separates Rationalism and Empiricism. According to Rationalism at least some knowledge can be had through reason alone. For rationalists, the paradigm example of knowledge acquired independent of sense experience is mathematics. Once we have the concepts required to understand mathematical propositions (like $2+2=4$), no experience is required to be justified in accepting their truth. They seem to be adequately known “through the light of reason.” Empiricism, on the other hand, takes all of our knowledge to be ultimately grounded in sense experience. Descartes was the first significant rationalist philosopher of the modern classical period. He rejects sense experience as a trustworthy source of knowledge early in his *Meditations*. Following Descartes, a number of other European philosophers develop rationalist philosophical systems. Leibniz and Spinoza are the most notable. Meanwhile, an empiricist tradition gets started in Great Britain. The three major empiricist philosophers are John Locke, Berkeley and David Hume. In this chapter we will

focus on Descartes, Spinoza, and Leibniz, and we will take up the empiricists in the next chapter.

Descartes

Rene Descartes (1596 – 1650) lived during an intellectually vibrant time. European scholars had supplemented Catholic doctrine with a tradition of Aristotle scholarship, and early scientists like Galileo and Copernicus had challenged the orthodox views of the Scholastics. Surrounded by conflicting yet seemingly authoritative views on many issues, Descartes wants to find a firm foundation on which certain knowledge can be built and doubts can be put to rest. So he proposes to question any belief he has that could possibly turn out to be false and then to methodically reason from the remaining certain foundation of beliefs with the hope of reconstructing a secure structure of knowledge where the truth of each belief is ultimately guaranteed by careful inferences from his foundation of certain beliefs.

When faith and dogma dominate the intellectual scene, “How do we know?” is something of a forbidden question. Descartes dared to ask this question while the influence of Catholic faith was still quite strong. He was apparently a sincere Catholic

believer, and he thought his reason-based philosophy supported the main tenants of Catholicism. Still he roused the suspicion of religious leaders by granting reason authority in the justification of our beliefs.

Descartes is considered by many to be the founder of modern philosophy. He was also an important mathematician and he made significant contributions to the science of optics. You might have heard of Cartesian coordinates. Thank Descartes. Very few contemporary philosophers hold the philosophical views Descartes held. His significance lays in the way he broke with prior tradition and the questions he raised in doing so. Descartes frames some of the

57

big issues philosophers continue to work on today. Notable among these are the foundations of knowledge, the nature of mind, and the question of free will. We'll look briefly at these three areas of influence before taking up a closer examination of Descartes' philosophy through his *Meditations of First Philosophy*.

To ask “How do we know?” is to ask for reasons that justify our belief in the things we think we know. Descartes’ Meditations provide a classic example of the epistemological project of providing systematic justification for the things we take ourselves to know, and this remains a central endeavor in epistemology. This project carries with it the significant risk of finding that we lack justification for things we think we know. This is the problem of skepticism. Skepticism is the view that we can’t know. Skepticism comes in many forms depending on just what we doubt we can know. While Descartes hoped to provide solid justification for many of his beliefs, his project of providing a rational reconstruction of knowledge fails at a key point early on. The unintended result of his epistemological project is known as the problem of Cartesian skepticism. We will explain this problem a bit later in this chapter.

Another area where Descartes has been influential is in the philosophy of mind. Descartes defends a metaphysical view known as dualism that remains popular among many religious believers. According to this view, the world is made up of two fundamentally different kinds of substance, matter and spirit (or mind). Material stuff occupies space and time and is subject to

strictly deterministic laws of nature. But spiritual things, minds, are immaterial, exist eternally, and have free will. If dualism reminds you of Plato's theory of the Forms, this would not be accidental. Descartes thinks his rationalist philosophy validates Catholic doctrine and this in turn was highly influenced by Plato through St. Augustine.

The intractable problem for Descartes' dualism is that if mind and matter are so different in nature, then it is hard to see how they could interact at all. And yet when I look out the window, an image of trees and sky affects my mind. When I will to go for a walk, my material body does so under the influence of my mind. This problem of mind-body interaction was famously and forcefully raised by one of the all too rare female philosophers of the time, princess Elisabeth of Bohemia.

A whole branch of philosophy, the philosophy of mind, is launched in the wake of problems for substance dualism. Today, the philosophy of mind is merging with neuroscience, cognitive psychology, and information science to create a new science of mind. We are rapidly learning how material brains realize the processes of thought. Once again, Descartes has failed in a most fruitful way. We also see how undeserved philosophy's

reputation for failing to answer its questions is. While many distinctively philosophical issues concerning the mind remain, the credit for progress will go largely to the newly minted science of mind. The history of philosophy nicely illustrates how parenthood can be such worthwhile but thankless work. As soon as you produce something of real value, it takes credit for itself. Later in a chapter on the

58

philosophy of mind we will examine some developments in this area since Descartes and get acquainted with a few of its contemporary issues including the nature of consciousness.

The final big issue that Descartes brought enduring attention to is the problem of free will. We all have the subjective sense that when we choose something we have acted freely or autonomously. We think that we made a choice and we could have made a different choice. The matter was entirely up to us and independent of outside considerations. Advertisers count on us taking complete credit and responsibility for our choices even as they very effectively go about influencing our choices. Is this freedom we have a subjective sense of genuine or illusory? How could we live in a world of causes and effects and yet will and

act independent of these? And what are the ramifications for personal responsibility? This is difficult nest of problems that continues to interest contemporary philosophers.

Descartes' is also a scientific revolution figure. He flourished after Galileo and Copernicus and just a generation before Newton. The idea of the physical world operating like a clockwork mechanism according to strict physical laws is coming into vogue. Determinism is the view that all physical events are fully determined by prior causal factors in accordance with strict mechanistic natural laws. Part of Descartes' motivation for taking mind and matter to be fundamentally different substances is to grant the pervasive presence of causation in the material realm while preserving a place for free will in the realm of mind or spirit. This compromise ultimately doesn't work out so well. If every event in the material realm is causally determined by prior events and the laws of nature, this would include the motions of our physical bodies. But if these are causally determined, then there doesn't appear to be any entering wedge for our mental free will to have any influence over out bodily movements.

Now we will turn to Descartes' Meditations and examine how he comes to the positions just outlined. Here is a link to several of

Descartes' writings including Meditations on First Philosophy: EMT
- René Descartes (earlymoderntexts.com)

สวัสดีครับนักศึกษาทุกคน วันนี้เราจะก้าวเข้าสู่ยุคที่สำคัญมากของปรัชญาตะวันตก นั่นคือยุค "ปรัชญาสมัยใหม่" (Modern Philosophy) โดยเราจะเริ่มกันที่กลุ่มนักคิดที่เชื่อในพลังของสติปัญญาเป็นที่สุด นั่นคือกลุ่ม "เหตุผลนิยม" (Rationalism) ครับ

1. เหตุผลนิยม vs. ประสบการณ์นิยม (Rationalism vs. Empiricism)
คำถามสำคัญในทางญาณวิทยา (การศึกษาเรื่องความรู้) คือ: "ความรู้ของเรามาจากไหน?" เหตุผลนิยม (Rationalism): เชื่อว่าความรู้บางอย่างสามารถเกิดขึ้นได้ผ่าน "เหตุผลเพียงอย่างเดียว" โดยไม่ต้องพึ่งพาประสาทสัมผัส ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดคือ คณิตศาสตร์ (เช่น $2+2=4$) เมื่อเราเข้าใจแนวคิดแล้ว เราไม่ต้องออกไปทดลองในโลกกว้างเพื่อพิสูจน์ความจริงนี้อีก มันชัดเจนด้วย "แสงสว่างแห่งเหตุผล" ประสบการณ์นิยม (Empiricism): เชื่อว่าความรู้ทั้งหมดต้องมีรากฐานมาจาก "ประสบการณ์ผ่านประสาทสัมผัส" เท่านั้น (ซึ่งเราจะเรียนกันในบทหน้าครับ)

2. เรเน เดส์การ์ตส์ (René Descartes): บิดาแห่งปรัชญาสมัยใหม่ เดส์การ์ตส์ (1596–1650) มีชีวิตอยู่ในยุคที่ความรู้เก่า (คริสตจักรและอริสโตเติล) กำลังถูกท้าทายโดยวิทยาศาสตร์ใหม่ (กาลิเลโอและโคเปอร์นิคัส) เขาจึงต้องการหา "รากฐานที่มั่นคง" ให้กับความรู้ เพื่อให้ความสงสัยทั้งหลายหมดไป เขาสงสัยในทุกสิ่งที่ "อาจจะ" เป็นเท็จได้ เพื่อจะดูว่ามีสิ่งใดที่เหลืออยู่ซึ่งเป็นความจริงที่แน่นอนที่สุด (Certainty) แม้เขาจะเป็นชาวคาทอลิกที่ศรัทธา

แต่เขาก็สร้างความสับสนโดยการให้ "เหตุผล" มีอำนาจเหนือกว่าความเชื่อหรือคำสั่งสอน

3. ประเด็นมรดกทางความคิดของเดส์การตส์แม้ปัจจุบันจะมีนักปรัชญาน้อยคนนักที่เห็นด้วยกับเดส์การตส์ทั้งหมด แต่เขาก็เป็นคนวาง "โจทย์" สำคัญที่โลกยังถกเถียงกันอยู่จนถึงวันนี้ครับ:

ก. ความสงสัยนิยม (Skepticism) เดส์การตส์พยายามจะพิสูจน์ความรู้ด้วยเหตุผล แต่ผลลัพธ์ที่ไม่ได้ตั้งใจคือเขาทำให้เกิดปัญหา "ความสงสัยนิยมแบบเดส์การตส์" (Cartesian Skepticism) คือคำถามที่ว่า "เราจะแน่ใจได้อย่างไรว่าสิ่งที่เราคิดว่ารู้ เป็นความจริงจริงๆ ไม่ใช่แค่ภาพลวงตา?"

ข. ทวิภาวะของจิตและกาย (Mind-Body Dualism) เดส์การตส์เชื่อว่าโลกประกอบด้วยสาร (Substance) 2 ชนิดที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิง:

1. สสาร (Matter): กินเนื้อที่ในอวกาศและเวลา อยู่ภายใต้กฎธรรมชาติที่แน่นอน (เหมือนเครื่องจักร)

2. จิต/วิญญาณ (Mind/Spirit): ไม่เป็นวัตถุ เป็นนิรันดร์ และมี "เจตจำนงเสรี" (Free Will) ปัญหาที่ตามมา: ถ้าจิตกับกายต่างกันขนาดนี้ มันจะสื่อสารกันได้อย่างไร? (เช่น เมื่อเรา "คิด" จะเดิน ทำไมร่างกายที่เป็นวัตถุถึงขยับตาม?) ปัญหานี้ถูกยกขึ้นมาท้าทายอย่างเผ็ดร้อนโดย เจ้าหญิงเอลิซาเบธแห่งโบฮีเมีย นักปรัชญาหญิงที่เก่งกาจในยุคนั้นครับ

ค. เจตจำนงเสรี (Free Will) vs. การถูกกำหนด (Determinism) ในยุคนั้นวิทยาศาสตร์เริ่มมองว่าโลกทำงานเหมือน "นาฬิกา" ที่ทุกอย่างถูกกำหนดไว้

แล้วตามกฎฟิสิกส์ (Determinism) เดส์การต์ส์จึงพยายามแยก "จิต" ออกไปเป็นอีกโลกหนึ่ง เพื่อรักษาพื้นที่ให้มนุษย์ยังมีอิสระในการเลือก (Free Will) แต่ทางแก้ของเขาก็ยังมีช่องโหว่ เพราะถ้าร่างกายเรากำหนดด้วยกฎฟิสิกส์ 100% จิตจะเข้ามาแทรกแซงเพื่อสั่งการร่างกายได้อย่างไร?

สรุปส่งท้ายจากอาจารย์

เดส์การต์ส์อาจจะตอบคำถามได้ไม่สมบูรณ์นัก แต่เขาคือ "พ่อ" ของวิชาปรัชญาจิต (Philosophy of Mind) ที่ปัจจุบันรวมร่างกับประสาทวิทยา (Neuroscience) เพื่อศึกษาว่าสมองที่เป็นวัตถุสร้าง "ความคิด" ขึ้นมาได้อย่างไรนักศึกษาครับ... เคยรู้สึกไหมว่าบางครั้ง "ใจ" ของเราก็อยากไปทางหนึ่ง แต่ "ร่างกาย" ของเรากลับเหนียวแน่นหรือไม่ยอมฟัง? นักศึกษาคิดว่า "ตัวตน" ที่แท้จริงของเราคือ ร่างกายที่จับต้องได้ หรือคือ ความคิดที่ล่องลอยอยู่ในหัวกันแน่ครับ? ในครั้งหน้า เราจะมาเจาะลึกหนังสือเล่มสำคัญของเขาคือ *Meditations on First Philosophy* เพื่อดูว่าเขาสงสัยโลกนี้อย่างไรจนไปถึงจุดที่ประกาศว่า "ฉันคิด ฉันจึงมีอยู่" ครับ!

.....

The Meditations

Descartes project in his meditations is to carry out a rational reconstruction of knowledge. Descartes is living during an intellectually vibrant time and he is troubled by the lack of

certainty. With the Protestant Reformation challenging the doctrines of the Catholic Church, and scientific thinkers like Galileo and Copernicus applying the empirical methods Aristotle recommends to the end of challenging the scientific views handed down from Aristotle, the credibility of authority was challenged on multiple fronts. So Descartes sets out to determine what can be known with certainty without relying on any authority, and then to see what knowledge can be securely justified based on that foundation.

In the first meditation we are introduced to Descartes' method of doubt. According to this method, Descartes goes through all of his beliefs, not individually but by categories, and asks whether there is any possible way that beliefs of this or that type can be mistaken. If so, they

59

must be set aside as doubtful. Many of these beliefs may ultimately be redeemed as knowledge, but they cannot serve as part of the secure foundation of indubitable beliefs from which his rational reconstruction of knowledge proceeds. Empirical beliefs, things that we believe based on the evidence of our senses, are set aside first. Our senses sometimes deceive us, as

when an oar appears bent in water or a stranger in a crowd appears to be a friend. It won't do to say that we can reliably diagnose these cases and correct for mistaken appearances though because we also have experiences just like seemingly reliable sense experiences that are anything but in the case of dreams. How can we be certain that any of our seeming sense experiences of the external world aren't in fact dreams? How can we be certain that our whole life isn't a dream?

So sense experience is set to the side as uncertain and insufficient for justifying knowledge. Descartes then considers things we might know for certain by the light of reason, like mathematical claims. I seem to be about as certain in my belief that $2+2=4$ as I can be about anything. Is there any possible way I could be mistaken? Descartes here imagines a powerful demon that could deceive me into always thinking that $2+2=4$ when in fact this is not true. Is this a genuine possibility? Descartes allows that it is and considers all such knowledge had through reason doubtable as well.

Does anything remain? Are there any beliefs that can't be doubted, even given the hypothesis of a powerful evil deceiver? Descartes does find at least one. Even an evil deceiver could not

deceive Descartes about his belief that he thinks. At least this belief is completely immune from doubt, because Descartes would have to be thinking in order for the evil deceiver to deceive him. In fact there is a larger class of beliefs about the content of one's own mind that can be defended as indubitable even in the face of the evil deceiver hypothesis. When I look at the grey wall behind my desk I form a belief about the external world; that I am facing a grey wall. I might be wrong about this. I might be dreaming or deceived by an evil deceiver. But I also form another belief about the content of my experience. I form the belief that I am having a visual experience of greyness. This belief about the content of my sense experience may yet be indubitable. For how could the evil deceiver trick me into thinking that I am having such an experience without in fact giving me that experience? So perhaps we can identify a broader class of beliefs that are genuinely indubitable. These are our beliefs about the contents of our own mind. We couldn't be wrong about these because we have immediate access to them and not even an evil deceiver could misdirect us.

The problem Descartes faces at this point is how to justify his beliefs about the external world based on the very narrow

foundation of his indubitable beliefs about the contents of his own mind. And this brings us to one of the more famous arguments in philosophy: Descartes' "Cogito Ergo Sum" or "I think, therefore I exist." Descartes argues that if he knows with certainty that he thinks, then he can know with certainty that he exists as a thinking being. Many philosophers since then have worried about the validity of this inference. Perhaps all we are entitled to infer is that there is thinking going on and we move beyond our indubitable foundation when we

60

attribute that thinking to an existing subject (the "I" in "I exist"). There are issues to explore here. But bigger problems await Descartes, so we will just note this one and let it pass.

So far Descartes has only adequately justified his beliefs about the contents of his own mind and his own existence as a thinking being. Knowledge about any external reality or even truths of reason like $2+2=4$ remain in need of justification. To overcome skepticism about these matters, Descartes sets out to prove that God exists and is not an evil deceiver. Once the evil deceiver hypothesis is in check, Truths of reason and perhaps others may be yet be knowable. Not any argument for God's existence and

good nature will do, though. The trick for Descartes' project of a rational reconstruction of knowledge is to prove the existence of a good God by reasoning only from those beliefs that he has identified as indubitable and foundational.

สวัสดีครับนักศึกษาทุกคน วันนี้เราจะมาเข้าสู่บทเรียนที่เปรียบเสมือน "หัวใจ" ของปรัชญาสมัยใหม่ นั่นคือหนังสือ Meditations (การรำพึง) ของเรเน เดส์การ์ทส์ ครับในยุคของเขา เดส์การ์ทส์รู้สึกกระวนกระวายใจกับการขาด "ความแน่นอน" ทางความรู้ เพราะทั้งการปฏิรูปศาสนาที่ท้าทายคริสตจักรและวิทยาศาสตร์ใหม่ที่ท้าทายอริสโตเติล ต่างทำให้ความเชื่อเดิมๆ สั่นคลอน เขาจึงตัดสินใจว่าจะ "รื้อ" ความรู้ทั้งหมดทิ้ง แล้วสร้างมันขึ้นมาใหม่บนรากฐานที่ไม่มีใครสามารถสงสัยได้อีกต่อไปครับ

1. วิธีการแห่งความสงสัย (The Method of Doubt)

ในบทที่ 1 (First Meditation) เดส์การ์ทส์ใช้วิธีที่เรียกว่า "ความสงสัยอย่างเป็นระบบ" เขาไม่ได้มานั่งสงสัยที่ละความเชื่อนะครับ แต่วิธีของเขา คือ "สงสัยเป็นหมวดหมู่" โดยมีกฎว่า: ถ้าความเชื่อหมวดไหนมีโอกาสผิดพลาดได้แม้เพียงนิดเดียว ให้ถือว่าหมวดนั้นเชื่อถือไม่ได้และตัดออกไปก่อน

ก. สงสัยในประสาทสัมผัส (Senses) เราเชื่อว่าโลกเป็นอย่างที่เราเห็น แต่ประสาทสัมผัสหลอกเราได้บ่อยๆ เช่น เราเห็นพายเรือในน้ำแล้วมันดูเบี้ยว

หรือเห็นคนไกลๆ แล้วชักผิดคน เดส์การ์ดส์บอกว่า "คนเราไม่ควรใส่ใจคนที่เคยหลอกเราแม้เพียงครั้งเดียว"

ข. สงสัยว่าเรากำลังฝัน (The Dream Argument)บางคนอาจเถียงว่า "ฉันก็นั่งอยู่ในห้องนี้จริงๆ ไง ประสาทสัมผัสจะหลอกได้อย่างไร?" เดส์การ์ดส์ตอบว่า "คุณไม่เคยฝันว่าคุณกำลังนั่งอยู่ในห้องแบบนี้จริงๆ หรือ?" เราไม่มีเกณฑ์ที่ชัดเจนพอจะแยก "ความจริง" ออกจาก "ความฝัน" ได้ 100% ดังนั้น ความรู้จากประสาทสัมผัสเกี่ยวกับโลกภายนอกจึงต้องถูกตัดออกครับ

ค. สมมติฐานเรื่องปีศาจที่ชั่วร้าย (The Evil Deceiver)แล้วเรื่องที่ขัดแย้งด้วยเหตุผลละ เช่น $\$2 + 2 = 4\$$? เดส์การ์ดส์ไปไกลกว่านั้น เขาสมมติว่าอาจจะ มี "ปีศาจที่ทรงพลังและชั่วร้าย" คอยปั่นหัวเรา ทำให้เราหลงคิดว่า $\$2 + 2 = 4\$$ ทั้งที่จริงๆ มันอาจไม่ใช่ก็ได้ ถ้าความเป็นไปได้นี้ยังมีอยู่ คณิตศาสตร์ก็ยังไม่ใช่อากฐานที่มั่นคงที่สุดครับ

2. ความจริงที่ไม่อาจสงสัยได้: "ฉันคิด"

ท่ามกลางความสงสัยที่ทำลายทุกอย่าง เดส์การ์ดส์พบว่ามีสิ่งหนึ่งที่แม้แต่ "ปีศาจที่ชั่วร้าย" ก็หลอกเขาไม่ได้ นั่นคือ: "การที่เขากำลังคิดอยู่" เพราะต่อให้เขาถูกหลอก เขาก็ต้อง "มีอยู่" เพื่อที่จะถูกหลอกได้! นี่นำไปสู่ข้อสรุปที่โด่งดังที่สุดในโลกปรัชญา: "Cogito Ergo Sum" (I think, therefore I exist - ฉันคิด ฉันจึงมีอยู่)¹ เดส์การ์ดส์ยืนยันว่า ถึงเขาจะผิดเรื่องโลกภายนอก แต่เขาไม่มีทางผิดเรื่อง "สถานะในจิตใจของตัวเอง" เช่น ถ้าเขารู้สึกว่าเห็นสีเทา เขา

อาจจะไม่ได้เห็นกำแพงสีเทาจริงๆ (อาจจะฝันไป) แต่ความจริงที่ว่า "เขากำลังมีความรู้สึกว่ามีสีเทา" นั้นเป็นจริงแน่นอนและสงสัยไม่ได้ครับ

3. ปัญหาของเดส์การ์ตส์: จาก "จิต" ออกไปสู่ "โลก" ปัญหาใหญ่ที่ตามมา (และนักปรัชญารุ่นหลังยังกุมขมับ) คือ: เมื่อเดส์การ์ตส์ขังตัวเองไว้ในโลกของ "ความคิด" ได้แล้ว เขาจะกลับออกมาพิสูจน์ความจริงของ "โลกภายนอก" ได้อย่างไร? เขาวางแผนที่จะก้าวข้ามความสงสัยนี้โดยการ:

- พิสูจน์ว่า "พระเจ้ามีอยู่จริง"
- พิสูจน์ว่าพระเจ้านั้นทรงเปี่ยมด้วยความดีและไม่เป็น "ผู้หลอกลวง" (เพราะการหลอกลวงเป็นลักษณะของความบกพร่อง)
- เมื่อพระเจ้าไม่หลอกลวง สิ่งที่มีมนุษย์รับรู้ผ่านเหตุผลที่ชัดเจน (เช่น คณิตศาสตร์ หรือกฎธรรมชาติ) ก็ย่อมต้องเป็นความจริง

สรุปส่งท้ายจากอาจารย์

เดส์การ์ตส์พยายามสร้าง "สะพาน" จากจิตใจของปัจเจกบุคคลออกไปสู่ความจริงสากล แม้ว่านักปรัชญารุ่นหลังจะวิจารณ์ว่าการใช้พระเจ้ามาเป็นตัวช่วยนั้นดูไม่ค่อยสมเหตุสมผลนัก (เรียกว่า Cartesian Circle) แต่สิ่งที่เขาฝังไว้ในรากฐานปรัชญาคือ "ความเป็นศูนย์กลางของตัวตนที่ใช้เหตุผล" ครับ นักศึกษาครับ... ลองหลับตาแล้วนึกดูนะครับ ถ้าสมมติว่าโลกใบนี้เป็นแค่โปรแกรมจำลอง (เหมือนในหนัง Matrix) หรือเป็นแค่ฝันยาวๆ ของใครบางคน... มีสิ่งไหนในตอนนี้อย่างมั่นใจ 100% ว่า "มันมีอยู่จริง" และไม่มีทางเป็นภาพลวงตาได้บ้างครับ? ในครั้งหน้า เราจะมาคุยกันต่อว่าทำไมนักปรัชญารุ่น

หลังถึงมองว่า "ทางออก" ของเดส์การ์ตส์นั้นมีปัญหา และมันนำไปสู่การ
ถกเถียงเรื่อง "พระเจ้า" ในเชิงปรัชญาได้อย่างไรครับ!

.....

Descartes argument for the existence of a good God goes roughly
as follows:

1. I find in my mind the idea of a perfect being.
2. The cause of my idea of a perfect being must have at least as much perfection and reality as I find in the idea.
3. I am not that perfect.
4. Nothing other than a good and perfect God could be the cause of my idea of a perfect being.
5. So, a good and perfect God must exist.

This argument simplifies the rather involved reasoning Descartes goes through in the Meditations. But it will do for diagnosing the fatal flaw in Descartes' reasoning. Let us grant the validity of the argument and consider the truth of its premises. Keep in mind that to accord with the method Descartes has set for himself in carrying out a rational reconstruction of well grounded certain

knowledge, all of the premises of this argument must be indubitable and foundational. Being a belief about the contents of his own mind, we can grant the certain truth of premise one. Though it is not as clear, premise three might arguably count as a foundational belief about the contents of Descartes' own mind. An evil deceiver, being evil, would lack perfection found in Descartes' idea of a perfect being. So as powerful as such a being could be, the cause of Descartes' idea of a perfect being must be more perfect than any evil deceiver. Perhaps any being so perfect would have to be a good God.

But the fatal flaw for Descartes' rational reconstruction of knowledge is the second premise. What are our grounds for thinking that the cause of something must have at least as much perfection as its effect? The idea of degrees of perfection and the notion that the less perfect can only be explained in terms of the more perfect is an idea that we find in Plato's theory of forms. It will strike many of us as implausible or even incomprehensible. Just what is perfection supposed to mean here? And even once we've spelled this out, why think causes must be more perfect? It seems not at all uncommon for less perfect things to give rise to more perfect things (just consider

my son, for instance). In any case, whether the second premise can be explained

61

and defended at all, the fatal flaw for Descartes' project is that it is not foundational. It is not an indubitable belief about the contents of Descartes' own mind, but rather a substantive belief about how things are beyond the bounds of Descartes' own mind. So Descartes' attempt to provide a rational justification for a substantive body of knowledge leaves us with an enduring skeptical problem. All we have immediate intellectual access to is the contents of our own minds. How can we ever have knowledge of anything beyond the contents of our own mind based on this? This is the problem of Cartesian skepticism.

Having diagnosed the fatal flaw in Descartes' project, we should briefly consider how his rational reconstruction of knowledge was to go from there. Given knowledge of God's existence and good nature, we would appeal to this to assure the reliability of knowledge had through reason and later also through the senses. God being the most perfect and good being would rule out the possibility of interference by an evil deceiver. We might still make mistakes in reasoning or be misinformed by the senses. But this

would be due to our failure to use these faculties correctly. A good God, however, would not equip us with faculties that could not be trusted to justify our beliefs if used properly. This is a very cursory summary of the later stages of Descartes' attempted rational reconstruction of knowledge in his Meditations. But it will suffice for our purposes.

The mind-body problem

Descartes is a substance dualist. This is the metaphysical view that the world is made up of two fundamentally different kinds of substance: matter and spirit (or mind). In the Second Meditation Descartes motivates this view by arguing that there are distinguishing differences between the mind and the body. In particular, I can doubt the existence of my body but I can't doubt the existence of my mind. Is this a difference that justifies denying that the mind is in some sense identifiable with the body? If something is true of one thing and not of another, then we have conclusive grounds for thinking they are not one and the same thing. So if my favorite bike is red but the bike in my office is yellow, then the bike in my office is not identical to my favorite bike. Does this straightforward line of reasoning apply to the case of the mind and the body? The existence of my body is

dubitable, but the existence of my mind is indubitable. Descartes would count this as a reason for denying that my mind is identical with my body. But consider this analogous argument:

1. Mark Twain is such that Joe thinks he is the author of Huckleberry Finn.
2. Samuel Clemens is not such that Joe thinks he is the author of Huckleberry Finn.
3. So, Mark Twain is not identical to Samuel Clemens.

Clearly the conclusion that Mark Twain and Samuel Clemens are not one and the same person does not follow in this case. As the Mark Twain argument looks like it is closely analogous to Descartes' argument for the non-identity of the mind and the body, it looks like Descartes' argument is not valid. The problem here is that the premises of both arguments concern someone's mental states about something. In Descartes' argument we have premises about what

62

he can or can't doubt. In the Mark Twain argument we have premises about what Joe does or doesn't believe. But people can fail to recognize true identity claims. Joe doesn't know that

Mark Twain just is Samuel Clemens. Because of this, Joe can believe one thing about Mark Twain and something different about Samuel Clemens. But this doesn't show that Mark Twain and Samuel Clemens aren't identical. Likewise, it may be that the mind is identical with the body or some part of it, but since Descartes doesn't know this, he can believe one thing about the body (that its existence is doubtable) and something else about the mind (that its existence is not doubtable).

So far we have just offered a critical evaluation of one of Descartes' arguments for mind/body dualism. Now we will consider a serious problem for the view. When Descartes' considers how the substance of mind and body differ, he offers a view that should sound familiar from popular religious belief. On this view, the body is a physical object that exists in space and time and is subject to the laws of nature. The mind, being spiritual in nature, exists eternally in an abstract realm rather than existing in the physical realm of space and time. Further, the mind is not bound by mechanistic laws of nature, but it has free will that allows it to will or not will to do one thing or another. Descartes was both a believer in Catholicism and an active participant in the scientific revolution. He was among those who

were developing a view of the natural world in which events occur in accordance with strict law-like regularities. A view of the natural world as functioning like a predictable clockwork mechanism was on the rise. And yet Descartes' Christian theology held that as a person created in the image of a divine being, he had free will through which he might choose to do one thing or another, perhaps most notably, to choose to accept the Catholic faith as true and be saved or not. His philosophical view is an attempt to reconcile these conflicting scientific and theological perspectives.

An unfortunate fact of history is that women in Descartes' time were rarely given a thorough education or allowed to participate fully in intellectual life. A notable exception is the case of the Princess Elisabeth of Bohemia. And she was among the first to notice serious difficulties in the substance dualism that Descartes advocated. The central problem has to do with mind-body interaction. Clearly things going on in the physical realm have an influence on the mind. Light reflecting off clouds and trees cause me to have the mental perception of a sunset. And likewise, mental phenomenon cause things to happen in the physical world. When I mentally will to preserve the image of the sunset

in a picture, my body causes things to happen in the law governed physical realm. I reach for my camera. But how can a non-physical soul be affected by or effect events in the physical realm? If events in the physical realm are all transfers of physical energy happening at specific places and times, how can it be that the non-physical mind has any role to play in this? The problem gets all the more difficult when we take the physical world to be deterministic, governed by laws where each event is determined to happen by prior events in conjunction with mechanistic laws. Determinism in the physical realm would appear to leave no room for the non-physical mind to influence events at all. Contemporary philosophers who study the nature of the mind generally take these problems to be intractable and to constitute decisive objections to Descartes' substance dualism. More recent philosophy of mind has been mainly

63

taken the mind to be physical. And philosophers, along with neuroscientists and cognitive psychologists, are making tremendous progress in understanding how mental phenomenon can be understood in biological, physical terms. When we take a closer look at more recent developments in the philosophy of

mind, however, we will find some arguments for denying that some mental properties, consciousness in particular, can ever be identified with purely physical properties or processes.

สวัสดีครับนักศึกษาทุกคน วันนี้เราจะมาวิเคราะห์หนึ่งในบทพิสูจน์ที่โด่งดังที่สุดของเดส์การ์ตส์ นั่นคือการพิสูจน์ว่า "พระเจ้ามีอยู่จริง" และเราจะมาดู "จุดตาย" ที่ทำให้นักปรัชญารุ่นหลังมองว่าระบบความคิดของเขาล่มสลายลงครับ

1. การพิสูจน์การมีอยู่ของพระเจ้า (Descartes' Argument for God)

หลังจากที่เดส์การ์ตส์พบความจริงที่ว่า "ฉันคิด ฉันจึงมีอยู่" เขาก็พยายามจะสร้างสะพานเชื่อมกลับไปหาโลกภายนอก โดยเริ่มจากการพิสูจน์ว่ามีพระเจ้าผู้ใจดีอยู่จริง ดังนี้ครับ:

- ในจิตใจของฉัน มีแนวคิดเรื่อง "สิ่งที่มีความสมบูรณ์แบบสูงสุด" (Perfect Being) อยู่
- สาเหตุของแนวคิดนี้ จะต้องมีความสมบูรณ์และความเป็นจริง ไม่น้อยไปกว่า สิ่งที่อยู่ในแนวคิดนั้น (เหตุต้องยิ่งใหญ่กว่าหรือเท่ากับผล)
- ตัวฉันเองไม่ได้สมบูรณ์แบบขนาดนั้น (เพราะฉันยังมีความสงสัยและไม่รู้)

- ไม่มีสิ่งใดนอกจาก พระเจ้าผู้สมบูรณ์แบบ เท่านั้น ที่จะเป็นต้นเหตุของแนวคิดเรื่องความสมบูรณ์แบบในใจฉันได้
- ดังนั้น พระเจ้าผู้สมบูรณ์แบบต้องมีอยู่จริง

2. จุดตายของเดส์การ์ตส์ (The Fatal Flaw)

นักศึกษาครับ หากเราจะสร้างความรู้ที่แน่นอน 100% ตามที่เดส์การ์ตส์ตั้งใจไว้ ข้ออ้าง (Premises) ทุกข้อต้อง "สงสัยไม่ได้" แต่ปัญหาอยู่ที่ ข้อ 2 ครับ:

"ทำไมเราต้องเชื่อว่า สาเหตุต้องมีความสมบูรณ์มากกว่าผล?"

แนวคิดนี้มาจากยุคของเพลโตที่เชื่อเรื่องระดับของความจริง แต่มันไม่ใช่ความจริงพื้นฐานที่สงสัยไม่ได้ในจิตใจ เหมือนกับ "ฉันทิ" ครับ ในโลกความเป็นจริง เราเห็นสิ่งที่ "สมบูรณ์น้อยกว่า" ให้กำเนิดสิ่งที่ "สมบูรณ์มากกว่า" ได้เสมอ (เช่น พ่อแม่ที่ธรรมดาอาจมีลูกที่ฉลาดเป็นอัจฉริยะ)

เมื่อข้ออ้างนี้สั่นคลอน สะพานที่เดส์การ์ตส์จะใช้ข้ามออกจาก "จิตตนเอง" ไปสู่ "โลกภายนอก" ก็พังทลายลง สิ่งนี้ทิ้งปัญหาที่เรียกว่า "ความสงสัยนิยมแบบเดส์การ์ตส์" (Cartesian Skepticism) ไว้ให้เรา นั่นคือ: ถ้าเราเข้าถึงได้แค่ความคิดในหัวตัวเอง เราจะรู้ได้อย่างไรว่าโลกภายนอกมีอยู่จริง?

3. ปัญหาเรื่องจิตและกาย (The Mind-Body Problem)

เดส์การ์ตส์เชื่อใน "ทวิภาวะ" (Substance Dualism) คือโลกแบ่งเป็น 2 ส่วนที่ต่างกันโดยสิ้นเชิง:

กาย (Body): เป็นวัตถุ กินที่ อยู่ภายใต้กฎฟิสิกส์เหมือนเครื่องจักร

จิต (Mind): เป็นจิตวิญญาณ ไม่กินที่ มีเจตจำนงเสรี (Free Will)

เขามีวิธีให้เหตุผลว่าจิตกับกายไม่ใช่สิ่งเดียวกันง่ายๆ ว่า: "ฉันสงสัยว่าร่างกายฉันมีจริงได้ แต่ฉันสงสัยไม่ได้ว่าจิตฉันมีจริง ดังนั้นสองอย่างนี้ต้องเป็นคนละสิ่งกัน"

บทวิจารณ์เรื่อง "มาร์ก ทเวน"

อาจารย์อยากให้อลองดูตัวอย่างนี้นะครับ:

- นายจู้ คิดว่า มาร์ก ทเวน คือคนเขียนหนังสือเรื่อง Huckleberry Finn
- นายจู้ ไม่คิดว่า ซามูเอล เคลเมนส์ คือคนเขียนหนังสือเล่มนั้น
- ดังนั้น มาร์ก ทเวน ไม่ใช่คนเดียวกับ ซามูเอล เคลเมนส์

นักศึกษาเห็นไหมครับว่ามันผิด? เพราะจริงๆ แล้วสองคนนี้คือคนเดียวกัน (มาร์ก ทเวน เป็นนามปากกา) การที่นายจู้ "สงสัย" หรือ "ไม่รู้" ไม่ได้เปลี่ยนข้อเท็จจริงว่าเขาทั้งคู่คือคนเดียวกัน เช่นเดียวกับเดส์การ์ดส์ การที่เขาสงสัยร่างกายได้แต่สงสัยจิตไม่ได้ ไม่ได้พิสูจน์ว่าจิตกับกายแยกจากกันจริงๆ ครับ

4. ความย้อนแย้งและการโต้แย้งของเจ้าหญิงเอลิซาเบธ

เดส์การ์ดส์พยายามประนีประนอมระหว่าง วิทยาศาสตร์ (โลกที่เป็นเครื่องจักร) และ ศาสนา (มนุษย์มีเจตจำนงเสรี) แต่ เจ้าหญิงเอลิซาเบธแห่งโบฮีเมีย ได้ทรงตั้งคำถามที่ทรงพลังมากกว่า:

"ถ้าจิตไม่มีตัวตนและไม่กินที่ในอวกาศเลย แล้วมันจะเอาแรงที่ไหนไปขยับร่างกายที่เป็นวัตถุได้?"

ถ้าโลกกายภาพถูกกำหนดด้วยกฎเหตุและผล (Determinism) อย่างเข้มงวด มันจะไม่มี "ที่ว่าง" ให้จิตวิญญาณเข้ามาแทรกแซงได้เลย ปัญหานี้ทำให้นักปรัชญาปัจจุบันส่วนใหญ่หันมาเชื่อว่า "จิตคือส่วนหนึ่งของกาย" (เช่น การทำงานของสมอง) มากกว่าที่จะแยกออกจากกันครับ

สรุปส่งท้ายจากอาจารย์

เดส์การ์ดส์ทิ้งมรดกชิ้นโตไว้ให้เรา แม้คำตอบของเขาอาจจะใช้ไม่ได้ในปัจจุบัน แต่คำถามเรื่อง "ความรู้ที่แน่นอน" และ "ความสัมพันธ์ระหว่างสมองกับความคิด" ยังคงเป็นพรมแดนที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของมนุษย์ครับ

นักศึกษาครับ... ถ้าวันหนึ่งวิทยาศาสตร์สามารถจำลองสมองของคุณลงในคอมพิวเตอร์ได้เป๊ะๆ คุณคิดว่า "ตัวตน" หรือ "จิต" ของคุณจะย้ายไปอยู่ในคอมพิวเตอร์เครื่องนั้นด้วยไหม? หรือคุณยังเชื่อแบบเดส์การ์ดส์ว่า จิตวิญญาณเป็นสิ่งพิเศษที่ไม่มีวันเป็นแค่เครื่องจักรวัตถุ?

ครั้งหน้าเราจะมาดูคู่ปรับของกลุ่มเหตุผลนิยม นั่นคือกลุ่ม "ประสบการณ์นิยม" ที่จะบอกเราว่า "อย่ามัวแต่นั่งนึกอยู่ในหัว ให้ลองออกไปสัมผัสโลกดู!" แล้วพบกันครับ!

.....

Study Questions for Meditations 1-3

1. Explain Descartes' method of doubt. What is Descartes' purpose in exercising this method?
2. Why can't Descartes be certain about beliefs he acquires through the evidence of the senses?
3. Why can't Descartes be certain about mathematical beliefs, like the belief that $2+2=4$?
4. What belief(s) does Descartes ultimately identify as indubitable?
5. Why can't an evil deceiver deceive Descartes about his belief that he thinks?
6. How does Descartes build up from the foundation of indubitable beliefs?
7. How does Descartes argue for the existence of God?
8. Given the existence of God, how does Descartes justify his beliefs based on reason and on the senses?

สวัสดีครับนักศึกษาทุกคน เพื่อเป็นการทบทวนบทเรียนเรื่อง การรำพึง (Meditations) ของเดส์การ์ตส์ ในช่วงบทที่ 1 ถึง 3 ซึ่งถือเป็นหัวใจของการวางรากฐานความรู้สมัยใหม่ อาจารย์ได้แปลและขยายความคำถามท้ายบทเหล่านี้ เพื่อให้พวกเราใช้ตรวจสอบความเข้าใจก่อนขึ้นบทใหม่ครับ

คำถามทบทวนบทเรียน: การรำพึง 1-3 (Study Questions for Meditations 1-3)

1. จงอธิบาย "วิธีการแห่งความสงสัย" (Method of Doubt) ของเดส์การ์ตส์: และวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของเขาในการนำวิธีการนี้มาใช้คืออะไร?
2. ทำไมเดส์การ์ตส์จึงไม่สามารถ "แน่ใจ" ในความเชื่อที่ได้รับผ่าน "ประสาทสัมผัส" ได้? (ลองนึกถึงอุปมาเรื่องการฝันและการถูกหลอกด้วยภาพลักษณ์ภายนอกดูครับ)
3. ทำไมเดส์การ์ตส์จึงไม่สามารถ "แน่ใจ" ในความเชื่อทางคณิตศาสตร์ได้? (เช่น ความเชื่อที่ว่า $2+2=4$ เขาสร้างสมมติฐานอะไรขึ้นมาเพื่อสั่นคลอนความจริงที่ดูเหมือนจะแน่นอนที่สุดนี้?)
4. ความเชื่อใดที่เดส์การ์ตส์ระบุว่าเป็นสิ่งที่ "ไม่อาจสงสัยได้" (Indubitable) ในท้ายที่สุด?
5. ทำไม "ปีศาจผู้หลอกลวง" (Evil Deceiver) จึงไม่สามารถหลอกเดส์การ์ตส์ในเรื่อง "ความเชื่อว่าเขากำลังคิด" ได้? เดส์การ์ตส์เริ่ม "สร้าง" ความรู้กลับคืนมาจากรากฐานของความเชื่อที่สงสัยไม่ได้นั้นได้อย่างไร? จงอธิบายข้อโต้แย้งของเดส์การ์ตส์ในการพิสูจน์ "การมีอยู่ของพระเจ้า"

(ทวนจากประเด็นเรื่อง "เหตุต้องมีความสมบูรณ์ไม่น้อยกว่าผล" นะครับ)เมื่อพิสูจน์ได้ว่ามีพระเจ้าอยู่จริงแล้ว เดส์การ์ตส์ใช้เหตุผลนี้
อย่างไรในการรับรองความเชื่อที่มาจาก "เหตุผล" และ "ประสาทสัมผัส"
ว่ากลับมาเชื่อถือได้อีกครั้ง?

ข้อแนะนำจากอาจารย์ในการทบทวน:ในการตอบคำถามเหล่านี้ อาจารย์
อยากให้พวกเราลองสวมบทบาทเป็นเดส์การ์ตส์ดูครับ เริ่มจาก "ความสงสัย"
ที่ทำลายทุกอย่างจนเหลือเพียง "ตัวตนที่คิด" จากนั้นพยายามสร้าง "สะพาน"
(ซึ่งก็คือพระเจ้า) เพื่อข้ามกลับไปหาโลกภายนอกนักศึกษาครับ... ในบรรดา
คำถามเหล่านี้ มีข้อไหนที่นักศึกษารู้สึก ว่า "ให้เหตุผลได้ยากที่สุด" หรือยังมี
ข้อสงสัยอยู่ไหมครับ? ลองเลือกมาหนึ่งข้อแล้วมาคุยกันดูนะ อาจารย์พร้อม
จะช่วยขยายความให้ครับ!

.....

Spinoza

Spinoza was the most rigorous and systematic of the major rationalist philosophers. Where Descartes was confident that reason would vindicate the main tenets of his Catholic faith, Spinoza dared to follow reason into religiously more treacherous territory. Spinoza is alternately described as the “God intoxicated Jew” and as a heretical atheist. Spinoza’s family had fled the

Inquisition in Portugal for the relative religious tolerance of Amsterdam. At the age of 23, however, Spinoza was excommunicated from his Jewish synagogue for holding heretical beliefs. Spinoza knew religious persecution both as a member of a community of faith, and then as an individual cast out of a community of faith. Perhaps not surprisingly then, he becomes an early advocate for freedom of conscience and religious belief in his political writings.

Spinoza supported himself as a lens grinder until his early death at the age of 46. While he demonstrated immense courage in the face of excommunication and in philosophically challenging religious doctrines, he led a fairly quiet and reclusive life devoted to study and work in a state of relative poverty. His views were widely considered so threatening to established religion that his considerable influence went largely unacknowledged for a century or two after his death. Still, the next most significant thinker of this period after Descartes, Leibniz, is now seen by some as devising his philosophical system as an attempt to protect religious belief from the intellectual threat of Spinozism.

Descartes' method of doubt sets him on the project of finding epistemological foundations for knowledge. Descartes seeks to identify some knowledge as foundational in the sense of being able to justify the rest of our knowledge. By contrast, we might best understand Spinoza as seeking metaphysical foundations. Suppose the world is intelligible, that its nature can be understood rationally. Assuming this, what must the world be like? We might worry that this approach simply sidesteps epistemological worries about how we can know. But suppose that in exploring the assumption that the world is intelligible we find that all but one view about the nature of the world gets us mired in contradictions or intractable problems. We would then have grounds to accept the one coherent metaphysical account of the nature of the world as an instance of inference to the best (or perhaps, the only) explanation. Seeking coherent systematic explanation can, ultimately, yield justifying reasons.

This is just a suggestion for how to understand what Spinoza is up to in his masterpiece *The Ethics*. This strategy is not made explicit in the work itself. Rather, Spinoza's *Ethics* is written in a geometric style. He begins with a few definitions and axioms and the work proceeds by deductively proving an impressive array of

further propositions. The propositions derived from his initial definitions give an account of God, the natural world (these turn out to be the same thing), the self, the nature of human freedom, the nature of the emotions, and the nature of the good life in-so-far as it is attainable for beings like ourselves. We might say of the entire system that it is elegantly consistent. But why accept its starting points? His initial definitions and axioms might strike us as arbitrary or even implausible (though his contemporaries would have found them pretty reasonable). The case for the system as a whole is that it is elegant and consistent while the alternatives are not. The axioms and definitions are not just arbitrarily preferred starting places; they are the starting places that allow us to give a clear coherent picture of God, the world, and the human condition.

It would help to see how Spinoza might make this case by understanding how his view of the world is offered in response to an alternative, Descartes', which did seem to lead to intractable problems. Recall Descartes' dualism, his view that the world contained two fundamentally different kinds of substance: matter and mind. The difficult problem for this view was to give some account of how mind and matter could interact in spite of

being so different. But however that problem is to be solved, there is something further to be noticed. Any kind of mind body interaction will perforce involve mutual limitations on each. If through a mental act of will I cause some change in the material realm, then the material realm is limited in that it can't be other than I have willed it. Likewise, if the material world has some effect on my mind, then my mind is similarly limited.

Now consider the idea of God. Spinoza defines God as a being that is infinite, where being infinite entails being unlimited. The only way that any substance could be absolutely unlimited is for there to be no other substances that could possibly limit it. So, argues Spinoza, there is only one substance and it is both God and nature. Every facet of the world is a mere part of this one substance, God/nature. And everything we do and experience is a limited manifestation of the

65

essence of God. Every aspect of our lives, everything we think and do, is an expression of God/nature's essence which is uncaused and necessary. For this reason, nothing we do or experience could possibly be any different. This settles the

matter of free will, though not quite it the way Descartes would hope.

Our perception of the world as including many distinct things and minds other than our own is a confusion of ours, or, as Spinoza would put it, an “inadequate idea.” The true nature of the world is singular. There is only one thing in existence, and it is both God and all of nature. God/nature being the one existing substance is self-sufficient. Since it depends on nothing and is affected by nothing, everything about God/nature is necessary. God/nature, being infinite and perfect in all respects, has an infinite number of aspects, or attributes. Our existence as human beings presents us with only two of these, the attribute of thought and the attribution of extension (physical spatio-temporal existence).

While thought and extension, which we experience as mind and body, are attributes of God, our idea that there is some interaction between the two is a further confusion according to Spinoza. The mind and the body are really one and the same. We are limited modification of God/nature. One of the ways we are limited is in only being aware of two of the infinite attributes of God, thought and extension. The idea that the mind and the body are different and interact is a confusion of ours that we

suffer due to thinking of ourselves sometimes under one attribute, thought, and at other times under another, extension. In thinking about ourselves, we are in position much like Joe who thought of a particular individual in one way, as Mark Twain, and also in a different way, as Samuel Clemens. Spinoza's view is that mind and body are one and the same limited modification of God, understood on one hand through the attribute of thought and on the other through the attribute of extension. A better way to put this might be to just say that the mind is the idea of the body.

We are finite and imperfect "modes" of the attributes of thought and extension. As such limited and imperfect beings, we see ourselves as separate from many other things. Being ignorant of the causes of things, including the determination of our own wills, we imagine that things might have been otherwise. But everything happens of necessity. So Spinoza's answer to the problem of free will and determinism is to deny that we have free will. This doesn't mean, however, that there is nothing to say about how to live well. Living well, according to Spinoza, involves coming to terms with our limitations and the way things must be as a matter of necessity. And the way to do this is through better

understanding ourselves, the world (God/nature) and our position in the world. The good life, for Spinoza, is one organized around the intellectual love of God/nature.

There is one kind of freedom that we might aspire to in all of this, and it is the kind of freedom that can be had through the intellectual love of God/nature. The freedom we can have is freedom from the tyranny of our passions, our emotions. Our hopes and fears are passions that make us anxious and insecure when we fail to understand their causes and our own place in nature. A

66

better understanding of the necessity of all things, which for Spinoza is just the intellectual love of God/nature, is the one therapy open to us in addressing the insecurity and anxiety that comes with human vulnerability and mortality. Knowledge of how to live one's life is established after the manner of a proving a theorem of geometry in Spinoza's Ethics. Coming to understand his demonstration of how to live well will itself be an exercise in living well.

สวัสดีครับนักศึกษาทุกคน วันนี้เราจะมาทำความรู้จักกับนักปรัชญาที่ "สุดโຕ่ง" และเป็นระบบระเบียบมากที่สุดในกลุ่มเหตุผลนิยม ท่านผู้นี้คือ บารุค สปิโนซา (Baruch Spinoza) ครับ

สปิโนซา (1632–1677) เป็นช่างฝีมือเจียรระโนเลนส์ชาวดัตช์เชื้อสายยิวที่มีชีวิตค่อนข้างสมถะและสันโดษ แต่ความคิดของเขานั้น "ทรงพลัง" จนทำให้เขาถูกขับออกจากศาสนจักรยิวตั้งแต่อายุ 23 ปี เนื่องจากเขากล้าใช้เหตุผลท้าทายความเชื่อทางศาสนาแบบเดิมๆ จนถูกตราหน้าว่าเป็นพวกนอกกริตหรือพวกปฏิเสธพระเจ้า ทั้งที่จริงๆ แล้วเขาถูกเรียกว่าเป็น "ผู้เมามายในพระเจ้า" (God-intoxicated) เลยทีเดียวครับ

1. รากฐานทางอภิปรัชญา: โลกที่เข้าใจได้ด้วยเหตุผล

ถ้าเดส์การ์ตส์พยายามหา "รากฐานทางความรู้" (ฉันจะรู้ได้อย่างไร?) สปิโนซาจะข้ามไปหา "รากฐานทางอภิปรัชญา" (ความจริงแท้คืออะไร?) เขาเชื่อว่าโลกนี้เป็นระบบที่มีเหตุผลและเข้าใจได้ (Intelligible)

ในผลงานชิ้นเอกของเขาที่ชื่อว่า "Ethics" (จริยศาสตร์) สปิโนซาเขียนในรูปแบบ "เรขาคณิต" ครับ คือเริ่มจากนิยามและสัจพจน์ (เหมือนวิชาเลข) แล้วค่อยๆ พิสูจน์บทสรุปออกมาเป็นข้อๆ จนครอบคลุมเรื่องพระเจ้า โลก มนุษย์ และอารมณ์

2. พระเจ้าและธรรมชาติคือสิ่งเดียวกัน (Pantheism)

จุดที่สปีโนซาแตกต่างจากเดส์การ์ตส์อย่างสิ้นเชิงคือเรื่อง "สาร" (Substance) ครับ:

เดส์การ์ตส์: เชื่อว่ามี "จิต" และ "กาย" แยกกัน (เกิดปัญหาว่ามันสื่อสารกันอย่างไร?)

สปีโนซา: บอกว่าถ้าพระเจ้าคือสิ่งที่ "ไร้ขีดจำกัด" (Infinite) พระเจ้าก็ต้องไม่มีสิ่งอื่นมาจำกัดได้ ดังนั้น "จึงมีเพียงสารเดียวเท่านั้นในโลก" ซึ่งเขาเรียกว่า God or Nature (Deus sive Natura)

สำหรับสปีโนซา พระเจ้าไม่ได้เป็นคุณูปบนสวรรค์ที่คอยสั่งการโลก แต่ พระเจ้าคือตัวโลกและกฎธรรมชาติทั้งหมด เราทุกคนเป็นเพียง "ส่วนเสี้ยว" (Modes) ของพระเจ้าเท่านั้นเองครับ

3. จิตและกาย: เหยี่ยงสองด้าน

สปีโนซาแก้ปัญหาของเดส์การ์ตส์ที่ว่า "จิตกับกายสื่อสารกันได้อย่างไร" โดยการบอกว่า "มันคือสิ่งเดียวกันนั่นแหละ แต่เรามองคนละมุม"

เมื่อมองผ่านมุมของ "ความคิด" (Thought) เราเรียกว่า จิต

เมื่อมองผ่านมุมของ "มิติพื้นที่" (Extension) เราเรียกว่า กาย

เหมือนกับตัวอย่างเรื่อง มาร์ก ทเวน กับ ซามูเอล เคลเมนส์ ครับ คือเป็นคนๆ เดียวกันแต่มีชื่อเรียกสองชื่อ สปีโนซาบอกว่า "จิตคือแนวคิดของร่างกาย"

(The mind is the idea of the body) ดังนั้นมันจึงทำงานสอดคล้องกันเสมอโดยไม่ต้องมีแรงภายนอกมาสั่ง

4. ปฏิเสธเจตจำนงเสรี (Denial of Free Will)

เนื่องจากทุกอย่างคือส่วนหนึ่งของพระเจ้า/ธรรมชาติ และธรรมชาติทำงานตามกฎเหตุและผลที่ "จำเป็น" (Necessity) สปิโนซาจึงสรุปว่า "มนุษย์ไม่มีเจตจำนงเสรี"

สิ่งที่เราคิดว่าเราเลือกเอง จริงๆ แล้วมันมีสาเหตุที่เราไม่รู้มาก่อนกำหนดไว้แล้ว

การคิดว่าเรามีอิสระคือ "ความคิดที่บกพร่อง" (Inadequate idea) เพราะเราไม่เข้าใจสาเหตุที่แท้จริง

5. การใช้ชีวิตที่ดี: ความรักในพระเจ้าทางปัญญา

ถ้านักศึกษาถามว่า "ในเมื่อถูกกำหนดไว้หมดแล้ว เราจะอยู่ไปเพื่ออะไร?" สปิโนซาจะตอบว่า การมีชีวิตที่ดีคือการ "เข้าใจความจำเป็นของธรรมชาติ"

อิสระภาพที่แท้จริง: คืออิสระจากการครอบงำของอารมณ์ (Passions) เช่น ความกลัว หรือความหวังที่ฟุ้งซ่าน

วิธีการ: เมื่อเราเข้าใจว่าทุกอย่างที่เกิดขึ้น "ต้องเกิดขึ้น" ตามกฎธรรมชาติ เราจะเลิกโกรธแค้น เลิกเสียใจ และเข้าสู่สภาวะที่เรียกว่า "ความรักในพระเจ้าทางปัญญา" (Intellectual love of God) ซึ่งก็คือการยอมรับและชื่นชมในความเป็นไปของธรรมชาติด้วยเหตุผลนั่นเองครับ

สรุปส่งท้ายจากอาจารย์

ปรัชญาของสปีโนซาเปรียบเสมือนวิชาบำบัดทางปัญญาครับ เขาชี้ให้เห็นว่าความทุกข์ส่วนใหญ่เกิดจากการที่เราไม่เข้าใจว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของระบบที่ใหญ่กว่า

นักศึกษาครับ... ถ้าวันนี้มีเรื่องแย่ๆ เกิดขึ้น แล้วนักศึกษาลองคิดแบบสปีโนซาว่า "มันเป็นเหตุการณ์ที่ต้องเกิดขึ้นตามกฎธรรมชาติ และฉันเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่นี้" นักศึกษาคิดว่าจะช่วยให้ใจสงบลงได้ไหม? หรือนักศึกษาทำใจยอมรับไม่ได้ที่ตัวเอง "ไม่มีอิสระในการเลือก" อย่างที่เคยเชื่อครับ?

ครั้งหน้าเราจะไปพบกับนักปราชญ์คนสุดท้ายในกลุ่มเหตุผลนิยม นั่นคือ ไลบ์นิซ ผู้ที่จะพยายามกู้คืนความเชื่อทางศาสนาและเจตจำนงเสรีกลับมาจากระบบของสปีโนซาครับ!

.....

Leibniz

Among quite a few other things, Leibniz was an important mathematician. He and Newton vied for credit for discovering the calculus of infinitesimals. He was also politically active as an advisor to assorted rulers and aristocrats. Like Descartes, Leibniz was, at least publicly, religious. His grandest political ambition

was to see the Christian church re-unified (recall that Protestants had broken off from Catholics over the prior few centuries). Leibniz was arguably the first to have imagined anything like information technology. Among his grand ambitions was to formulate a universal symbolic language for science and philosophy that would be rigorously rule driven and free of all ambiguity. He even got as far as constructing a calculating machine, though not a very reliable one.

Leibniz' metaphysical views seem pretty exotic at first glance. Leibniz took the world to consist of monads. Each monad is simple and indivisible. But monads are not merely physical, like atoms. Each monad would include both a physical aspect and a mental aspect. Physical objects are made up of monads that are also minds, just particularly dim-witted ones. Monads appear to interact with each other. We seem to influence each other and make things happen in the physical world. But according to Leibniz there is no actual interaction between monads. Instead, monads exist in a harmony that is pre-established by God. As a result, like an element in a spectral image or a droplet in a cloud, each monad carries in it a reflection all of creation.

If this seems to be a rather exotic picture of the world, let's review the problems Leibniz is trying to negotiate in the wake of Descartes and Spinoza. The problem of mind/body interaction looms large after Descartes. If mind and body are distinct kinds of substances, then it is very hard to see how either can have any influence on the other. Leibniz metaphysics handles this problem neatly by making his substances, monads, have mind as an integral part. We needn't worry about mind-body interaction if mind and body are already unified. Next, bear in mind the theologically challenging aspects of Spinoza's monism. In taking there to be just one substance, Spinoza identifies God with all of nature and denies that people have any existence distinct from God/nature. God is not personal on this view. God/nature is really nothing like us at all. Spinoza's God is so unlike the traditional God of Christianity that Spinoza is widely deemed to be an atheist. Worse, in taking humans to be mere parts of a self-caused and hence necessary God, we lack free will entirely on Spinoza's view. Leibniz is eager to provide a philosophical route to avoiding Spinoza's atheism and denial of free will. To avoid atheism, and in particular a variety of atheism where people are mere parts of an impersonal God/nature, Leibniz needs to posit a plurality of

substances. Monads fit the bill. In order to preserve free will, which is also

67

central to Christian theology, Leibniz needs for the substances that are mind not to be causally determined by other substances. The pre-established harmony of monads is his means of achieving this. But while Leibniz thereby avoids causal determinism, he seems to be saddled with a kind of theological determinism instead. Everything that happens, including every choice you make, will have been determined by God.

Leibniz was both intrigued and repelled by Spinoza's thought. The two met for a few days while Leibniz was ostensibly on a diplomatic mission in Amsterdam. As much as Leibniz abhorred Spinoza's views, he couldn't dismiss Spinoza's carefully reasoned and systematic response to Descartes' thought. As a result, Leibniz devotes a considerable amount of creative intellectual energy to finding some way to avoid Spinoza's heretical conclusions. Such was the influence of the outcast Jew of Amsterdam.

สวัสดีครับนักศึกษาทุกคน วันนี้เรามาถึงนักปรัชญาคนสุดท้ายในกลุ่มเหตุผลนิยม (Rationalism) ที่มีความคิดน่าตื่นตาตื่นใจไม่แพ้ใคร ท่านผู้นี้คือ กอทท์ฟรีด วิลเฮล์ม ไลบ์นิซ (Gottfried Wilhelm Leibniz) ครับ

ไลบ์นิซ (1646–1716) เป็นอัจฉริยะรอบด้าน เขาเป็นนักคณิตศาสตร์ที่คิดค้นวิชาแคลคูลัส (แข่งกับนิวตัน) และยังเป็นคนแรกๆ ที่จินตนาการถึง "เทคโนโลยีสารสนเทศ" โดยพยายามสร้างภาษาลอจิกที่เป็นสากลและเครื่องคิดเลขกลไก แต่ในทางปรัชญา เขาพยายามทำภารกิจที่ยิ่งใหญ่มาก คือการกู้คืนความเชื่อทางศาสนาและ "เจตจำนงเสรี" กลับมาจากระบบของสปีโนซาครับ

1. โมนาด (Monads): หน่วยพื้นฐานของสรรพสิ่ง

อภิปรัชญาของไลบ์นิซอาจจะดูแปลกประหลาดในตอนแรก เขาเชื่อว่าโลกประกอบด้วยหน่วยย่อยที่เรียกว่า "โมนาด" ครับ

ไม่ใช่แค่อะตอม: โมนาดไม่ใช่แค่ตังของสสาร แต่มันเป็นหน่วยที่แบ่งแยกไม่ได้ และมี "จิต" อยู่ในตัว

ทุกอย่างมีจิต: ตั้งแต่ก่อนหินไปจนถึงมนุษย์ ล้วนประกอบด้วยโมโนด ก่อนหินอาจจะเป็นโมโนดที่มีจิต "สลัว" มากๆ ส่วนมนุษย์มีโมโนดที่มีจิตตื่นรู้สูงกว่า

ไม่มีหน้าต่าง: ไลบ์นิชบอกว่าโมโนด "ไม่มีหน้าต่าง" คือมันไม่สามารถส่งอิทธิพลหรือกระทบกระทั่งกันได้เลยโดยตรงเลย

2. ความประสานสอดคล้องที่ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า (Pre-established Harmony)

นักศึกษาอาจจะสงสัยว่า "ถ้าโมโนดส่งผลต่อกันไม่ได้ แล้วทำไมเวลาผมหยิบปากกา ปากกาถึงขยับตามมือผมล่ะ?" ไลบ์นิชอธิบายด้วยอุปมาเรื่อง "นาฬิกาสองเรือน" ครับ:

สมมติมีนาฬิกาสองเรือนที่เดินตรงเป๊ะตลอดเวลา ไม่ใช่เพราะเรือนหนึ่งไปส่งอีกเรือนหนึ่ง แต่เพราะ "ช่างทำนาฬิกา" (พระเจ้า) ได้ตั้งระบบให้มันเดินสอดคล้องกันไว้ตั้งแต่ต้นแล้ว

ดังนั้น จิตใจและร่างกาย (รวมถึงโมโนดทุกดวงในจักรวาล) ทำงานสอดคล้องประสานกันเพราะพระเจ้าได้วางระบบไว้ล่วงหน้า (Pre-established Harmony) ไม่ได้มีการปฏิสัมพันธ์กันจริงๆ ในระดับรากฐาน

3. การแก้ปัญหาจากเดส์การ์ตส์และสปีโนซา

ทำไมไลบ์นิซต้องคิดอะไรที่ซับซ้อนขนาดนี้? เพราะเขาพยายามแก้ปัญหาจากนักคิดรุ่นพี่ครับ:

แก้ปัญหาเดส์การ์ตส์: เดส์การ์ตส์ตอบไม่ได้ว่าจิตกับกายที่ต่างกันจะคุยกันได้
อย่างไร ไลบ์นิซจึงรวมจิตกับกายไว้ในโมโนดเดียวซะเลย แล้วบอกว่ามัน
สอดคล้องกันด้วยระบบของพระเจ้า

แก้ปัญหาสปีโนซา: สปีโนซาบอกว่ามีแค่ "สารเดียว" (พระเจ้าคือธรรมชาติ)
ทำให้มนุษย์ไม่มีตัวตนแยกจากพระเจ้าและไม่มีอิสระ ไลบ์นิซจึงเสนอว่ามี
"สารจำนวนมหาศาล" (โมโนด) เพื่อคืนตัวตนให้มนุษย์ และบอกว่าเราไม่ได้
ถูกบังคับโดยวัตถุอื่น แต่เราดำเนินไปตามระบบภายในโมโนดของเราเอง

4. เจตจำนงเสรีหรือการถูกกำหนดโดยพระเจ้า?

แม้ไลบ์นิซจะพยายามหนีจาก "การถูกกำหนดโดยธรรมชาติ" ของสปีโนซา
แต่เขาก็ตกไปอยู่ในปัญหาใหม่ที่เรียกว่า "การถูกกำหนดโดยเทววิทยา"
(Theological Determinism) ครับ

เมื่อพระเจ้าเป็นผู้ตั้งระบบความประสานสอดคล้องไว้ตั้งแต่ต้น แปลว่าทุก
การตัดสินใจของคุณในอนาคต พระเจ้าก็ได้คำนวณและตั้งค่าไว้หมดแล้ว

นี่นำไปสู่แนวคิดเรื่อง "โลกที่ดีที่สุดเท่าที่เป็นไปได้" (The Best of All
Possible Worlds) ว่าพระเจ้าผู้ทรงสถิตความดีงามย่อมเลือกสร้างระบบที่
สมบูรณ์ที่สุดออกมา

สรุปส่งท้ายจากอาจารย์

ไบบ์นิซเป็นนักคิดที่พยายามประนีประนอมทุกอย่างเข้าด้วยกัน ทั้งวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และศาสนา แม้ระบบ "โมนาด" จะดูเหมือนนิยายวิทยาศาสตร์ในยุคปัจจุบัน แต่วิธีคิดเรื่องระบบที่ทำงานสอดประสานกันโดยไม่ต้องสัมผัสกันตรงๆ กลายเป็นรากฐานสำคัญของตรรกศาสตร์และฟิสิกส์ในเวลาต่อมา

นักศึกษาครับ... ถ้าโลกนี้เป็นเหมือนนาฬิกาที่ถูกตั้งค่าไว้ล่วงหน้าโดยพระเจ้า หรือโดยกฎฟิสิกส์ที่สมบูรณ์แบบ นักศึกษาจะยังรู้สึกว่ามี "อิสระ" ในการเลือกอยู่ไหม? หรือว่าความรู้สึกว่าเรา "เลือกได้" เป็นเพียงส่วนหนึ่งของระบบที่ถูกตั้งค่าไว้แล้วกันแน่ครับ?

ในบทต่อไป เราจะข้ามฝั่งไปที่อังกฤษ เพื่อพบกับกลุ่มนักคิดที่จะบอกว่า "เลิกนั่งเดาเรื่องโมนาดหรือปีศาจได้แล้ว ความรู้ที่จริงแท้ต้องมาจากการมองเห็นและสัมผัสเท่านั้น!" นั่นคือกลุ่ม ประสบการณ์นิยม (Empiricism) ครับ!

.....

Review and Discussion Questions

1. Explain Descartes' method of doubt. What is Descartes' purpose in exercising this method?

2. Why can't Descartes be certain about beliefs he acquires through the evidence of the senses?
3. Why can't Descartes be certain about mathematical beliefs like the belief that $2+2=4$?
4. What belief(s) does Descartes ultimately identify as indubitable?
5. Why can't an evil deceiver deceive Descartes about his belief that he thinks?
6. How does Descartes build up from the foundation of indubitable beliefs?
7. How does Descartes argue for the existence of a good God?
8. How does Descartes' argument for God fail?
9. Given the existence of a good God, how does Descartes justify his beliefs based on reason and on the senses?
10. How does Descartes argue for the distinction between mind and body? How does this argument fail?
11. Explain Spinoza's Monism.
12. How does Spinoza's view of God differ from more traditional theological perspectives?

13. How does Spinoza handle the mind/body problem?
14. How does Spinoza handle the matter of free will?
15. What sort of freedom can humans aspire to on Spinoza's view?
16. What are monads and how does Leibniz hope monad will help him avoid Spinoza's theologically controversial views?

สวัสดีครับนักศึกษาทุกคน เพื่อเป็นการส่งท้ายบทเรียนเรื่อง กลุ่มเหตุผลนิยม (Rationalists) ที่เราได้เรียนผ่านทั้งเดส์การ์ตส์ สปิโนซา และไลบ์นิซ อาจารย์ได้สรุปและแปลคำถามทบทวนสำคัญที่จะช่วยให้พวกเรามองเห็นภาพรวมของความขัดแย้งและการสืบต่อทางปัญญาของพวกเขาทั้งสามคนครับ

คำถามทบทวนและอภิปราย (Review and Discussion Questions)

ส่วนของเดส์การ์ตส์ (Descartes)

1. จงอธิบาย "วิธีการแห่งความสงสัย" (Method of Doubt) ของเดส์การ์ตส์: วัตถุประสงค์ของเขาในการใช้เครื่องมือนี้คืออะไร?
2. ทำไมเดส์การ์ตส์จึงไม่สามารถ "มั่นใจ" ในความเชื่อที่ได้รับจาก "ประสาทสัมผัส" ได้?
3. ทำไมเขาถึงไม่มั่นใจแม้กระทั่ง "ความรู้ทางคณิตศาสตร์" อย่าง $2+2=4$?

4. ความเชื่อใดที่เดส์การ์ตส์ระบุในท้ายที่สุดว่าเป็นสิ่งที่ "ไม่อาจสงสัยได้" (Indubitable)?
5. ทำไม "ปีศาจผู้หลอกลวง" (Evil Deceiver) ถึงไม่สามารถหลอกเดส์การ์ตส์ในเรื่อง "ความเชื่อว่าเขากำลังคิด" ได้?
6. เดส์การ์ตส์ "ต่อยอด" ความรู้จากรากฐานที่สงสัยไม่ได้นั้นขึ้นมาได้อย่างไร?
7. เดส์การ์ตส์ให้เหตุผลอย่างไรเพื่อพิสูจน์การมีอยู่ของ "พระเจ้าผู้ทรงเปี่ยมด้วยความดี"?
8. ข้อโต้แย้งเรื่องการพิสูจน์พระเจ้าของเดส์การ์ตส์มี "จุดบกพร่อง" (Fail) อย่างไร?
9. หากสมมติว่าพระเจ้านั้นจริง เดส์การ์ตส์ใช้เหตุผลนี้อธิบายความน่าเชื่อถือของ "เหตุผล" และ "ประสาทสัมผัส" อย่างไร?
10. เดส์การ์ตส์พิสูจน์อย่างไรว่า "จิต" และ "กาย" แยกจากกัน? และการพิสูจน์นี้ล้มเหลวตรงไหน?

ส่วนของสปิโนซา (Spinoza)

11. จงอธิบาย "เอกนิยม" (Monism) ของสปิโนซา:
12. มุมมองเรื่อง "พระเจ้า" ของสปิโนซา แตกต่างจากมุมมองทางศาสนาแบบดั้งเดิมอย่างไร?
13. สปิโนซาจัดการกับ "ปัญหาเรื่องจิตและกาย" (Mind/Body Problem) อย่างไร? (ลองนึกถึงทฤษฎีเรื่อง "สองมุมมองในสารเดียว" ดูครับ)

14. สปิโนซามีความเห็นอย่างไรในเรื่อง "เจตจำนงเสรี" (Free Will)?

15. ในมุมมองของสปิโนซา มนุษย์เราสามารถคาดหวังถึง "อิสรภาพ" ในรูปแบบไหนได้บ้าง?

ส่วนของไลบ์นิซ (Leibniz)

16. "โมนาด" (Monads) คืออะไร? และไลบ์นิซหวังว่าแนวคิดเรื่องโมนาดจะช่วยให้เขาหลีกเลี่ยงมุมมองทางศาสนาที่อื้อฉาวของสปิโนซาได้อย่างไร?

ข้อสรุปจากอาจารย์

นักศึกษาจะเห็นว่าทั้งสามท่านมี "โจทย์" เดียวกันคือการหาความจริงผ่านเหตุผล แต่ผลลัพธ์ที่ได้กลับต่างกันอย่างสิ้นเชิง: เดส์การ์ตส์: แยกโลกเป็นสองส่วน (จิต/กาย) แต่หาทางเชื่อมไม่ได้สปิโนซา: รวมโลกเป็นหนึ่งเดียว (พระเจ้าคือธรรมชาติ) แต่ต้องแลกมาด้วยการเสียอิสรภาพของมนุษย์ไลบ์นิซ: แบ่งโลกเป็นหน่วยย่อยนับล้าน (โมนาด) ที่ทำงานสอดคล้องประสานกันด้วยแผนการของพระเจ้านักศึกษาครับ... หลังจากศึกษาทั้งสามระบบนี้แล้ว นักศึกษารู้สึก "ซื้อ" ไอเดียของใครมากที่สุด? หรือคิดว่าเหตุผลเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะอธิบายความซับซ้อนของโลกได้? ในคาบหน้า เราจะไปดูคำตอบจากฝั่ง ประสบการณ์นิยม (Empiricists) ที่จะมาวิจารณ์กลุ่มเหตุผลนิยมอย่างดุเดือดครับ! มีคำถามข้อไหนอยากให้ครูเจาะลึกเป็นพิเศษไหมครับ?

.....

จบบทที่ 5